

<https://helda.helsinki.fi>

Jokaisella lapsella on oikeus laadukkaaseen musiikkikasvatukseen

Suomi, Henna

2020-03

Suomi , H & Ruismäki , H 2020 , ' Jokaisella lapsella on oikeus laadukkaaseen musiikkikasvatukseen ' , Kasvatus , Vuosikerta. 51 , Nro 1 , Sivut 69-73 .

<http://hdl.handle.net/10138/327249>

acceptedVersion

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository.

This is an electronic reprint of the original article.

This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version.

Puheenvuoroja

HENNA SUOMI – HEIKKI RUISMÄKI

Jokaisella lapsella on oikeus laadukkaaseen musiikkikasvatukseen

Johdanto

Lapsen musiikillisen osaamisen perusta luodaan pitkälti varhaiskasvatuksessa. Tämän jälkeen tehtävä siirtyy perusopetukselle, jossa musiikinopetuksesta vuosiluokilla 1—6 vastaavat useimmiten luokanopettajat. Monet lapset saavat tavoitteellista musiikkikasvatusta ainoastaan varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa, joten ne voivat vaikuttaa ratkaisevasti yksilön käsityksiin musiikin merkityksistä.

Mutta miten varhaiskasvatus ja perusopetus ovat suoriutuneet tärkeästä tehtävästään? Koulutuksen arviointikeskuksen syyskuussa 2019 julkaisema raportti (Repo ym.) osoitti varhaiskasvatuksen näkyvimmäksi puutteeksi nimenomaan taidekasvatuksen heikon aseman. Esimerkiksi musiikkia ja kuvataidetta sisältyy joidenkin päiväkotien toimintaan vain satunnaisesti, vaikka taiteiden pitäisi olla säännöllinen ja keskeinen osa varhaiskasvatusta.

Vastaavia tuloksia tuo esille artikkelin ensimmäisen kirjoittajan Henna Suomen musiikkikasvatuksen väitöstutkimus *Pätevä musiikin opettamiseen?* (2019), joka on tarkastelun kohteena tässä puheenvuorossa. Helsingin, Joensuun, Jyväskylän, Rauman ja Tampereen luokanopettajakoulutusyksiköissä toteutetussa tutkimuksessa opiskelijat (n = 392) arvioivat oman pätevyytensä musiikin opettamiseen perusopetuksen vuosiluokilla 1—6 keskimäärin vain välttäväksi. Väitöstutkimus näyttäisi osoittavan, ettei luokanopettajakoulutus kykene antamaan kaikille opiskelijoille riittäviä valmiuksia musiikin opettamiseen.

Taito- ja taideaineiden muuttuva asema

Ennen peruskoulua opettajankoulutuksella on ollut lähes satavuotinen perinne, jonka aikana taito- ja taideaineiden hallintaa pidettiin luokanopettajan tärkeänä ominaisuutena. Vielä 1960-luvun seminaareissa opiskelijat saivat musiikinopetusta yli 300 tuntia nelivuotisen koulutuksensa aikana (Ahonen 2009). 1970-luvulla toteutuneen peruskoulu-uudistuksen myötä seminaarit lakkautettiin, ja koulutus muuttui akateemiseksi. Samalla taito- ja taideaineiden määrää vähennettiin opinnoissa merkittävästi. Tilanne koheni kuitenkin 1980-luvulla, jolloin esimerkiksi Jyväskylän luokanopettajakoulutuksessa musiikinopetuksen määrää lisättiin 160 tuntiin.

Taito- ja taideaineiden asema kulminoitui uudestaan 1990-luvulla, kun yhteiskunnan heikko taloustilanne kohdisti säästövaatimuksensa etenkin kyseisiin oppiaineisiin. Luokanopettajakoulutuksessa musiikin tuntimäärä laski jyrkästi edelliseen vuosikymmeneen verrattuna. Lisäksi musiikinopetuksen tilaa heikensi Peruskoulun opetussuunnitelman perusteiden (1994) yleisluontoisuus, joka mahdollisti opetukselle asetettujen tavoitteiden tulkinnan useilla tavoilla. Myöhemmin opetushallituksen arviointitutkimus osoittikin, ettei musiikin opetussuunnitelma ollut tukenut riittävästi opetuksen yhdenmukaisuutta läheskään kaikissa kouluissa (Heino 1998).

Vaikka Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet (2004) oli edeltäjänsä selkeästi normitetumpi, ei oppimistulosten yhdenmukaisuutta saavutettu edelleenkään taito- ja taideaineissa. Valtakunnallinen tutkimus (Juntunen 2011) peruskoulunsa päättävillä oppilaille (n = 4 792) osoitti musiikin oppimistulokset keskimäärin vain välttäviksi tai tyydyttäviksi. Suurelle osalle oppilaista oli jäänyt aukkoja musiikin oleelliseen osaamiseen jo alakoulussa, eikä puutteiden korjaamiseen ollut enää mahdollisuuksia yläkoulussa. Tässä yhteydessä raportissa viitattiin luokanopettajien koulutukseen, jonka musiikin opintoja on leikattu huomattavasti vielä 2000-luvulla. (Juntunen 2011, 2017.) Nykyisessä luokanopettajakoulutuksessa kontaktiopetuksen määrä on musiikissa noin 50–60 tuntia.

Haaste luokanopettajien kouluttajille

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden (2014) mukaan musiikinopetuksen keskeisenä tavoitteena on luoda oppilaille edellytykset monipuoliseen musiikilliseen toimintaan. Opettajalta tämä edellyttää laaja-alaista musiikillista osaamista, kuten kykyä luontevaan äänenkäyttöön ja laulamiseen, monipuolisen laulu-, soitto- ja kuunteluohjelmiston sekä luokka- ja bändisoittimien perusteiden hallintaa. Opetussuunnitelma nostaa esille myös musiikin luovan tuottamisen, kuten improvisoinnin ja säveltämisen sekä tieto- ja viestintäteknologian. Musiikkiteknologia haastaa edelleen monien tulevien opettajien osaamistaidot.

Musiikin opetussuunnitelman sisällöt ovat vaativia, ja niiden toteuttamiseksi luokanopettajakoulutuksen viiden opintopisteen laajuinen musiikin opintojakso näyttää kovin suppealta. Väitöstutkimuksesta (Suomi 2019) välittynyt opiskelijakokemus musiikista ”pelkkänä pintaraapaisuna” ei takaa ammattipätevyyttä ja työelämärelevanssia tulevissa opetustehtävissä. Tutkimuksen mukaan yli puolella (55 %) opiskelijoista ilmeni puutteita esimerkiksi aivan keskeistenkin musiikkikäsitteiden ymmärryksessä. Musiikilliset taidot olivat niin ikään vahvasti sidoksissa harrastuneisuuteen, jota ei enää huomioida valintakokeissa. Luokanopettajakoulutukseen valitut opiskelijat ovat siten hyvin eriarvoisessa asemassa aikaisemmin hankitun osaamisen perusteella.

Opiskelijoiden musiikillisten valmiuksien heterogeenisyys asettaa haasteita myös luokanopettajien kouluttajille. Lisäksi vähäinen tuntimäärä johtaa musiikin oppiaineen karsintaan, jolloin useat tärkeätkin sisällöt jäävät väistämättä huomiotta. Väitöstutkimuksen perusteella monissa opettajankoulutusyksiköissä ilmeni selkeitä puutteita muun muassa laulamisen tekniikan, oikean äänenkäytön, bändisoiton, musiikin kuuntelukasvatuksen sekä musiikin luovan tuottamisen opintosisällöissä. Nimenomaan kontaktiopetuksen vähyys vaikuttaisi estävän monipuolisen musiikkikasvatuksen toteutumisen koulutuksessa.

Miten käy musiikkiperinteemme?

Koulun musiikkikasvatuksen tehtäviin kuuluu kansallisen laulu- ja musiikkiperinteen vaaliminen. Vahva globalisoituminen on kuitenkin haastanut sekä opetussuunnitelmat että koulujen toimintasuunnitelmat laajentamaan käsitystään oppilaiden kulttuurisesta identiteetistä. Tulevien luokanopettajien suhtautuminen omaan kulttuuriimme elää tietynlaista murroskautta, sillä ”meillä ei ole enää vahvaa suomalaista kulttuuria, se on sekoittuneempaa”, kuten eräs Suomen väitöstutkimukseen osallistuneista opiskelijoista toteaa.

Tutkimuksessa ilmennyt opiskelijoiden vahva orientaatio pop- ja rockmusiikin lukuisiin alakulttuureihin näyttäisi syrjäyttäneen mielenkiinnon lähes kauttaaltaan suomalaisen taide- ja kansanmusiikkiin, joita opiskelijat tunsivat vain välttävästi. Esimerkiksi kansanlaulun käsite oli suurelle osalle vieras tai ainakin epävarma – ”en tiedä, mitä kansanlaulu tarkoittaa käsitteenä”. Keskimäärin opiskelijat kykenivät nimeämään ainoastaan yhden kansanlaulun, ja lähes puolet (47 %) jätti tehtävään tyhjän vastauksen.

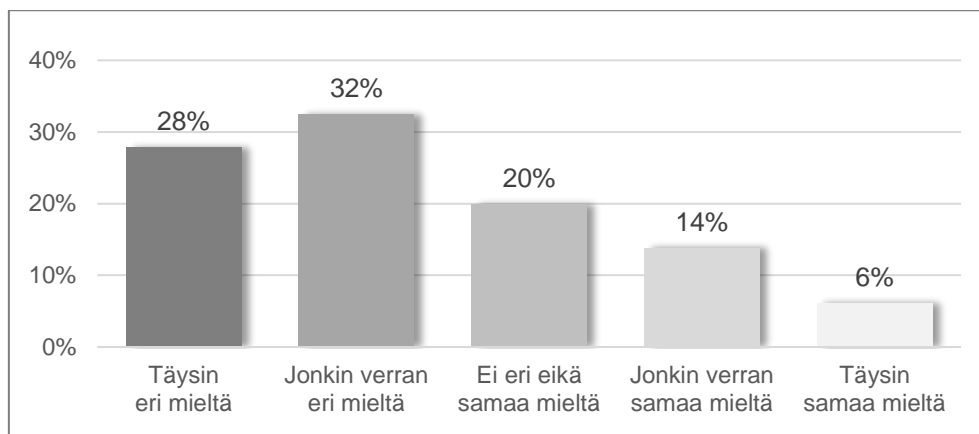
Yhteiset kansalliset arvot ja kulttuuriperinteet alkavat olla nuorille aikuisille yhä harvinaisempia. Yhteiskunnan muutosten haasteissa moni luokanopettaja joutuu pohtimaan, millaista kulttuurista pääomaa hän haluaa välittää oppilailleen – siis mitkä tiedot, taidot ja arvot

ovat oppimisen arvoisia. Valinnoillaan hän tekee ratkaisevia päätöksiä myös musiikinopetuksen sisällöistä. Ovatko esimerkiksi Sibeliuksen Finlandia tai suomalaiset kansanlaulut osa kulttuuriperintöä ja pitäisikö ne tunnistaa ja osata?

Muun muassa Niemi (2010) on todennut suomalaisen kulttuuriperinteen arvostavan koulua ja oppimista. Mutta on kysyttävä, arvostaako nykyinen koulutus suomalaista kulttuuriperinnettä? Jos opettajankoulutukselle on asetettu korkeat kasvatus- ja sivistystavoitteet, eikö suomalaisen musiikkiperinteen tuntemus ole osa tätä sivistystä?

Musiikkikasvatuksen monet merkitykset

Suomen väitöstutkimuksessa opiskelijat määrittelevät ammattitaitoisen musiikinopettajan taitavaksi pedagogiksi, jolla on kyky luoda opetustilanteissa myönteinen ja kannustava ilmapiiri sekä taito toteuttaa monipuolisia ja oppilaita motivoivia oppitunteja. Pätevällä musiikinopettajalla on vahva substanssiosaaminen, ja taidoillaan hän kykenee eriyttämään oppilaitaan erilaisissa musiikillisissa toiminnoissa. Tämä kuvaus pätevästä musiikkia opettavasta luokanopettajasta ei toteudu väitöstutkimuksen perusteella (Suomi 2019) luokanopettajakoulutuksessa, sillä väitelauseen ”olen pätevä opettamaan musiikkia” kanssa täysin samaa mieltä oli vain kuusi prosenttia tutkituista (kuvio 1).

Kuvio 1. Luokanopettajaksi opiskelevien (n = 392) vastaukset väitelauseeseen ”olen pätevä opettamaan musiikkia” (Suomi 2019, 203).

Nykyisen valtakunnallisen opetussuunnitelman (2014) mukaan musiikinopetuksen olisi luotava oppilaille *edellytykset monipuoliseen musiikkitoimintaan*, joka edistää musiikillisten taitojen ja ymmärryksen kehittymistä, yksilön kokonaisvaltaista kasvua ja kykyä toimia yhteistyössä muiden kanssa. Opetussuunnitelman tavoitteissa mainitaan myös musiikin hyvinvointia tuottavat vaikutukset, joihin viitaten WHO julkaisi viime marraskuussa yli 900 tutkimusartikkelia kattavan raportin *What is the evidence on the role of the arts in improving health and well-being? A scoping review* (Fancourt & Finn 2019). Laajassa raportissa nostetaan esille musiikin ja taidetoiminnan kiistaton merkitys ihmisten terveydelle ja hyvinvoinnille.

Viime vuosien lukuisat aivotutkimukset (mm. Huotilainen, Rankanen, Groth, Seitamaa-Hakkarainen & Mäkelä 2018; Sihvonen, Leo, Särkämö & Soinila 2014; Tervaniemi, Tao & Huotilainen 2018) ovat osoittaneet musiikin edesauttavan muun muassa kognitiivisten toimintojen, kuten tarkkaavaisuuden, oppimisen ja kommunikaatiotaitojen kehittymistä. Musiikilla on niin ikään merkittävä vaikutus yksilön tunnetilojen säätelyyn sekä stressin, ahdistuneisuuden ja masentuneisuuden lievittämiseen. Musiikkikasvatus antaa myös välineitä omien ja toisten tunteiden ymmärtämiseen, empatiaan sekä tarjoaa merkityksellisiä kokemuksia ja rikastuttaa mielikuvitusta.

Musiikkiin ja taidekasvatukseen kytkeytyy siten monia merkittäviä hyötynäkökohtia ja arvokkaita asioita, jotka tulisi ehdottomasti huomioida perusopetusta ja luokanopettajakoulutusta koskevassa päätöksenteossa. Lapset ja nuoret tarvitsevat taidekasvatusta, sillä sen vaaliminen on monella tasolla investointi heidän omaan tulevaisuuteensa.

Yhteinen tahto taidekasvatuksen vahvistamiseen

Yhteiskunnassamme on luotettu vahvasti siihen, että luokanopettajakoulutus on korkealaatuista ja että opettajat ovat merkittäviä asiantuntijoita tehtävässään. Tätä taustaa vasten Suomen väitöstutkimus tuo esiin koulutusideologian ja todellisuuden välisen ristiriidan. Voidaankin kysyä, syrjäyttääkö korostunut tutkimuspainotteisuus luokanopettajakoulutuksessa sittenkin jotain sellaista, joka olisi opettajan työn ja oppilaan hyvinvoinnin kannalta olennaisempaa, kuten Salminen ja Sääntti (2013) ovat todenneet. Toisaalta akateemisuus ja musiikkikasvatuksen edellyttämä käytännön musiikillinen osaaminen eivät sulje toisiaan pois.

Mikä siis ratkaisuksi? Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (Repo ym. 2019) ehdottaa taidekasvatuksen aseman selkeää vahvistamista varhaiskasvatuksessa. Lapsille olisi tarjottava laadukasta ja monipuolista taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa pedagogista toimintaa. Konkreettisesti tämä tarkoittaa henkilöstön laadukasta peruskoulutusta sekä riittävän täydennyskoulutuksen turvaamista. Edellytyksenä on sekä kasvatuksen järjestäjien että päättäjien yhteinen tahto taidekasvatuksen riittävään resursointiin. Tämän tahdon pitäisi löytyä myös luokanopettajakoulutuksessa ja perusopetuksessa. Vallitsevaan epäkohtaan on jo tarttunut Suomen Opettajaksi Opiskelevien Liitto (SOOL). Se vaatii kannanotossaan (2019) kontaktiopetuksen määrän lisäämistä luokanopettajakoulutuksessa erityisesti taito- ja taideaineisiin. SOOLin Tavoitteet opettajankoulutukselle -ohjelman mukaan luokanopettajankoulutuksen on annettava tuleville opettajille työelämän edellyttämät asianmukaiset tiedot ja taidot, joiden on vastattava opetussuunnitelman vaatimuksia opetuksen sisällöstä ja toteutuksesta.

Moni musiikkikasvattaja on huolissaan yhteiskunnassamme vuosikymmeniä jatkuneesta tilanteesta, jossa luokanopettajakoulutus valmistaa muodollisesti kelpoisia luokanopettajia, joilla ei ole todellista pätevyyttä musiikin opettamiseen. Toisaalta myös muodollisesti pätevien, motivoituneiden ja taitavien luokanopettajaopiskelijoiden – jotka useimmiten hoitavat alakoulujen musiikinopetuksen – mahdollisuutta opiskella musiikin aineenopettajaksi olisi helpotettava.

Musiikin pitäisi olla kasvun ja kehittymisen tärkeä voimavara sekä varhaiskasvatuksessa että perusopetuksessa. Jokaisella lapsella on oikeus laadukkaaseen, opetussuunnitelman mukaiseen musiikinopetukseen, joka antaa mahdollisuuksia laulaa, soittaa, tutustua erilaisiin musiikkikulttuureihin, tehdä omaa musiikkia sekä ennen kaikkea mahdollisuuden musiikista syntyviin myönteisiin kokemuksiin (Ruismäki & Juvonen 2011).

Lähteet

- Ahonen, K. 2009. Musiikin asema luokanopettajakoulutuksessa. Teoksessa T. Kotilainen (toim.) *Musiikki kuuluu kaikille: Koulujen Musiikinopettajat ry. 100 vuotta*. Helsinki: KMO, 215—223.
- Fancourt, D. & Finn, S. 2019. What is the evidence on the role of the arts in improving health and well-being? Health Evidence Network synthesis report 67. Copenhagen: WHO. www.euro.who.int/en/publications/abstracts/what-is-the-evidence-on-the-role-of-the-arts-in-improving-health-and-well-being-a-scoping-review-2019 (Luettu 9.1.2020.)
- Heino, T. 1998. Musiikinopetus peruskoulussa ja lukiossa. Teoksessa E. Korkeakoski (toim.) *Lasten ja nuorten taidekasvatus peruskoulussa ja lukiossa*. Opetushallituksen arviointiraportti 9/1998. Helsinki: Opetushallitus, 75—132.
- Huotilainen, M., Rankanen, M., Groth, C., Seitamaa-Hakkarainen, P. & Mäkelä, M. 2018. Why our brains love arts and crafts: Implications of creative practices on psychophysical well-being. *FormAkademisk – Forskningstidsskrift for Design och Designdidaktik* 11 (2), 1—18.
- Juntunen, M-L. 2011. Musiikki. Teoksessa S. Laitinen, A. Hilmola & M-L. Juntunen (toim.) *Perusopetuksen musiikin, kuvataiteen ja käsityön oppimistulosten arviointi 9. vuosiluokalla*. Koulutuksen seurantaraportit 2011:1. Helsinki: Opetushallitus, 36—95.
- Juntunen, M-L. 2017. Oppilaan yhdenvertainen oikeus laadukkaaseen musiikin opetukseen peruskoulussa turvattava. ArtsEqual policy brief 1/2017. Helsinki: Taideyliopisto. www.artsequal.fi/documents/14230/0/PB_musiikinopetus_peruskoulussa/ (Luettu 12.12.2019.)
- Niemi, H. 2010. Suomalainen opettajankoulutus uusien haasteiden edessä. Teoksessa A. Kallioniemi, A. Toom, M. Ubani & H. Linnansaari (toim.) *Akateeminen luokanopettajakoulutus: 30 vuotta teoriaa, käytäntöä ja maistereita*. Kasvatusalan tutkimuksia 52. Helsinki: Suomen kasvatustieteellinen seura, 27—50.
- Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet 1994. Helsinki: Opetushallitus.
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004. Helsinki: Opetushallitus.
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Helsinki: Opetushallitus.
- Repo, L., Paananen, M., Eskelinen, M., Mattila, V., Lerkkanen, M-K., Gammelgård, L., Ulvinen, J. Marjanen, J., Kivistö, A. & Hjelt, H. 2019. Varhaiskasvatuksen laatu arjessa – varhaiskasvatussuunnitelmien toteutuminen päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa. Julkaisut 15:2019. Helsinki: Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. https://karvi.fi/app/uploads/2019/09/KARVI_1519.pdf (Luettu 9.1.2020.)
- Ruismäki, H. & Juvonen, A. 2011. Searching for a better life through Arts and Skills. Research results, visions and conclusions. University of Helsinki. Research Report 329.
- Salminen, J. & Sääntti, J. 2013. Kuinka opettajia tulisi kouluttaa? *Kasvatus* 44 (4), 428—432.
- Sihvonen, A. J., Leo, V., Särkämö, T. & Soinila, S. 2014. Musiikin vaikuttavuus aivojen kuntoutuksessa. *Duodecim* 130 (18), 1852—1860.
- SOOL. 2019. Opettajaksi ei opita kirjekurssilla. Kannanotto 19.11.2019. <https://www.sool.fi/vaikuttaminen/kannanotot/opettajaksi-ei-opita-kirjekurssilla/> (Luettu 10.12.2019.)
- Suomi, H. 2019. Pätevä musiikin opettamiseen? Luokanopettajaksi valmistuvan musiikillinen kompetenssi perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden toteuttamisen näkökulmasta. JYU Dissertations 83. University of Jyväskylä. Faculty of humanities and social sciences. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-7765-8>
- Tervaniemi, M., Tao, S., & Huotilainen, M. (2018). Promises of music in education? *Frontiers of Education*, 3, (74). <https://doi.org/10.3389/feduc.2018.00074> (Luettu 10.1.2020.)